

דבר תורה לפרשת שבוע
פרשת שמיני - ענווה ואחווה במבחן
הרג גור גלון
ישיבת הר ברכה

בפרשת השבוע אנו נפגשים עם דמותו של אהרן הכהן. זהו אהרן, שהיה שותף מלא להנהגת האומה במדבר, לצד משה רבנו ומרים הנביאה; אהרן, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבת לתורה; אהרן, שהלל הזקן מורה לנו ללכת בדרכיו, ללמוד ממידותיו הטובות (אבות א, יב).

אהרן ומשה הם זוג האחים הראשון במקרא, שאנו מגלים אצלם יחסי אהבה מופלגים וכבוד מופלא איש לרעהו. ננסה לעמוד על אחת מתכונותיו של אהרן, שהובילה לאותם אהבה וחיבור, והיא ענוותו המופלאה. למרות גדולתו וקדושתו, למרות היותו מנהיגם של ישראל במצרים עוד לפני משה אחיו, אהרן מלא כולו בענווה. תמיד הוא חש שאינו ראוי, כדברי רש"י בפרשתנו: "קָרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ" – שהיה אהרן בוש וירא לגשת. אמר לו משה: למה אתה בוש? לכך נבחרת!"

אהרון מתבייש, חטא העגל עומד מול עיניו, ומשה רבנו צריך לזרזו ולומר לו: גש, אתה ראוי, אתה נבחרת. היינו מצפים שאחרי המילים המחזקות הללו ישתכנע אהרן, אך כמה פסוקים לאחר מכן אנו רואים שאותה תחושה ממשיכה לפעם בליבו, כפי שמביא רש"י:

"וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן... לְמָה נִכְנָסוּ?... כִּי־יִרְאֶה אֶהֱרֹן שֶׁקָּרְבוּ כָּל הַקְּרֻבֹּת וְנִעְשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים, וְלֹא יֵרְדֶה שְׂכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, הֲיֵה מְצַטְעֵר וְאָמַר: יוֹדַע אֲנִי שֶׁכַּעַס הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא עָלַי, וּבְשִׁבְלִי לֹא יֵרְדֶה שְׂכִינָה לְיִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: מִשָּׂה אָחִי, כֶּה עֲשִׂיתָ לִי, שֶׁנִּכְנָסְתִי וְנִתְבַּיַּשְׁתִּי? מִיָּד נִכְנָס מֹשֶׁה עִמּוֹ, וּבִקְשׁוּ רַחֲמִים וְיֵרְדֶה שְׂכִינָה לְיִשְׂרָאֵל."

כמה מרגש לקרוא את דבריו אלו של רש"י. אהרן יכול היה לתלות בעם ישראל את אי־השראת השכינה. הוא הרי לא היחיד שהשתתף בחטא, ולא מי שיזם אותו; יתר על כן, היו לאהרן סיבות מדוע לא נאבק מול העם, אלא בחר לשתף איתם פעולה במידת מה; אבל אהרן לוקח את מלוא האחריות עליו. רק מי שיודע שאיננו שלם, שחש בחסרונו, יכול לנהוג כבוד באחר, לראות בעין טובה ולהגיע לאהבה ולאחדות.

האחים הענווים

גם משה רבנו כולו מלא ענווה: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנִיו מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה" (במדבר יב, ג). למרות היותו גדול הנביאים, שגדולתו אינה זקוקה לתיאור, הוא גם הענוי ביותר. כפי שממשיך רש"י ומביא:

שְׁכָל שְׁבַעַת יְמֵי הַמְּלוּאִים, שֶׁהֶעֱמִידוּ מֹשֶׁה לְמַשְׁכַּן וְשָׁמַשׁ בוֹ וּפָרְקוּ בְּכָל יוֹם, לֹא שָׁרְתָה בוֹ שְׂכִינָה, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְלָמִים וְאוֹמְרִים לְמֹשֶׁה: מִשָּׂה רִבְנוּ! כָּל הַטָּרַח שֶׁטָּרַחְנוּ – שֶׁתִּשָּׁרָה שְׂכִינָה בֵּינֵינוּ וְנִדַּע שֶׁנִּתְכַּפֵּר לָנוּ עוֹן הָעֵגֶל. לְכֶה אָמַר לָהֶם: "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוִּיתִי ה' תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֵלֵיכֶם כְּבוֹד ה'" – אֶהֱרֹן אָחִי כִּדְאִי וְחָשׁוּב מִמֶּנִּי, שֶׁעַל יְדֵי קְרֻבְנוֹתָיו וְעִבּוּדָתוֹ תִּשָּׁרָה שְׂכִינָה בְּכֶם, וְתִדְעוּ שֶׁהַמְּקוֹם בְּחֵר בוֹ.

האחווה הזו היא הדרך המביאה להשראת השכינה בישראל, כאשר כל אחד מהאחים אינו תולה את הדבר בעצמו, אלא באחיו, ולכן שניהם נכנסים יחד. את האחווה הזאת פגשנו כבר ברגע מינויו של משה. כאשר ה' מורה לו להוציא את בני ישראל ממצרים, אומר משה: "שְׁלַח נָא בְּיַד תְּשַׁלַּח" (שמות ד, יג), ומבאר רש"י: "ביד תשלח" – ביד מי שאתה רגיל לשלוח, והוא אהרן". והקב"ה, בתגובה, מעיד על אהרן: "וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרָאָךְ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ", ומבאר רש"י: "לא כשאתה סבור, שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה. ומשם זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב".

כמה גדולה צריכה להיות בליבו של אהרון, כמה ענווה, כדי לשמוח במינוי אחיו במקומו, לקבל אותו כמנהיג ולהפוך להיות שמשו.

אחוה עומדת במבחן

יחסי האחוה עומדים למבחן בפרשתנו, כאשר משה ואהרן מוצאים את עצמם במצב מורכב. במהלך אירוע השיא של השראת השכינה מתים שני בניו הגדולים של אהרן, נדב ואביהוא. שני בניו הנותרים, אלעזר ואיתמר, הופכים להיות אוננים – ולכן אינם יכולים לאכול את קורבן החטאת, ושורפים את הבשר במקום לאוכלו. משה רבנו מגיב על כך בכעס, שהרי אכילת הקורבן היא חלק מתהליך הכפרה; וכך מתארת התורה את תגובתו (הפירוש בגוף הפסוקים לקוח מאתר "בני-ציון"):

את שְׁעִיר הַחַטָּאת – של ראש חודש, דָּרַשׁ דָּרַשׁ מִשֶּׁה – בִּיקַשׁ לַדַּעַת, שֶׁאֵל עָלָיו. וְהִנֵּה שָׂרְף – אהרן ובניו שרפו אותו כיוון שהיו אוננים ולא יכלו לאכול ממנו. וַיִּקְצַף – כעס על אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר – בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנּוֹתָרִים לְאִמֶּר: מִדּוּעַ לֹא אָכַלְתֶּם אֶת הַחַטָּאת בַּמָּקוֹם הַקָּדוֹשׁ – בחצר המשכן, פִּי קָדוֹשׁ קָדוֹשִׁים הוּא וְאַתֶּה נָתַן לָכֶם – לאכול לְשֵׁאת אֶת עֹן הַעֲדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לְפָנַי ה' – כי כשהכהנים אוכלים הבעלים מתכפרים. הֵן – הרי לא הוּבָא אֶת דָּמָה אֶל הַקָּדוֹשׁ פְּנִימָה – הרי זו לא חטאת פנימית שנשרפת, אלא חטאת חיצונית! אָכַל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ – הייתם צריכים לאכול אותה בְּקָדוֹשׁ, כְּאִשֶּׁר צִוִּיתִי – כמו שציוויתי אתכם במנחה ובשלמים! ואם לא יאכלו את החטאת לא תהיה כפרה לעם.

גם כשמשה כועס, הוא מקפיד על שני דברים: ראשית, הוא שומר על כבודו של אהרן ואינו מוכיח אותו ישירות, למרות שגם הוא לא אכל מן הקורבן: "בשביל כבודו של אהרן הפך פניו כנגד הבנים וכעס" (רש"י ויקרא י, טז). שנית, הוא אינו פוסק את הדברים באופן מוחלט, אלא שואל – מדוע? זוהי אומנם שאלה נוקבת וקשה, ויש לו עמדה בעניין, אך הוא עדיין נותן פתח לתשובה.

ואז עונה אהרון: "וַיִּדְבַר אֶהֱרֹן אֶל מֹשֶׁה". וגם פה יש להתבונן: הרי פנייתו של משה היא לבנים – אך הללו, למרות חריפות דבריו של דודם והתחושות הקשות שמלוות אותם ממות אחיהם, מקפידים על כבוד אביהם. כדברי רש"י:

אִפְשָׁר מִשֶּׁה קָצַף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר, וְאֶהֱרֹן מִדְּבַר? הֲאֵי דַעַת שְׁלֵא הִיְתִיה אֶלֶּא מִדְּרָךְ כְּבוֹד. אָמַר: אֵינִי בְּדִין שִׁיְהֵא אָבִינִי יוֹשֵׁב וְאֵנִי מִדְּבָרִים לְפָנָיו, וְאֵינִי בְּדִין שִׁיְהֵא תְלָמִיד מְשִׁיב אֶת רְבוֹ.

בתוך סערת הרגשות עדיין רואים כבוד אב, שיקול דעת. אולי זהו חלק מתשובת המשקל נגד ההתפרצות הרגשית האדירה של נדב ואביהוא. כדברי המדרש (ויקרא רבה יג, א):

אֶלְעָזָר יָדַע אֶת הַהֲלָכָה וְשִׁתְקָה, אִיתָמָר יָדַע אֶת הַהֲלָכָה וְשִׁתְקָה, זָכוּ שֶׁנִּתְיַחַד הַדְּבָר עֲלֵיהֶן וְעַל אֲבִיהֶן וְעַל אַחֵי אֲבִיהֶן בְּחַיֵּיהֶן, הִדָּא הוּא דְכָתִיב "וַיִּדְבַר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אֲלֵיהֶם", תַּנִּי רַבִּי חִיָּא: "לֵאמֹר אֲלֵיהֶם" – לְבָנִים, לְאֶלְעָזָר וְלֵאִיתָמָר.

וממשיך אהרן בכבוד ובעדינות:

הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חַטָּאתְכֶם וְאֶת עֲלֹתְכֶם לְפָנַי ה' – הרי היום הקרבנו את החטאת והעולה שלנו וְתִקְרָאנָה אֹתִי כְּאֵלֶּה – וקרה לנו האסון הנורא של מיתת נדב ואביהוא, וְאֶכְלָתִי חַטָּאת הַיּוֹם – ואם אוכל חטאת היום כשאני אונן, הֵיטֵב בְּעֵינַי ה' – האם זה יהיה טוב בעיני ה'?

גם כאן הדברים נאמרים בעדינות, כשאלה ולא כקביעה, כשהמטרה היא ברורה – לעשות הטוב והישר בעיני ה'.

וכאן מתגלה משה במידותיו המופלאות: "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּטֵּב בְּעֵינָיו!" – "לא בוש משה לומר לא שמעתי, אלא שמעתי ושכחתי" (זבחים קא, ב). וכדברי הספורנו: "שמח על טוב סברת אחיו ובניו שהיטיבו לראות ולהורות".

משה לא הצטער על שכחתו, אלא שמח על אחיו ובניו, שמח שהטוב נעשה. זה כל כך מופלא ולא מובן מאליו. כך הם מנהיגי ישראל האמיתיים, אוהבי אמת ושמחים באמת, כפי שכתב הרמב"ם באגרת מרגשת (אגרות הרמב"ם, עמ' שה-שו):

ואפלו הייתי אני המשתבש, אין אני טוען שהגעתי אל שלמותי האחרונה בתחלה, ולא שאני לא טעיתי מעולם, אדרבה: כל מה שנתבאר לי חלופו חזרתי ממנו תמיד, בכל דבר מחבורי ומטבעי.

אלו הכללים שמביאים לחיבור והשראת השכינה: הידיעה שאני לא ראוי, הכבוד ההדדי והשמחה באמת, ולא חשוב מי אמרה.

על יחסים מופלאים אלה, שמביאים את השראת השכינה, אמר דוד המלך בתהילים (קלג):

שיר המעלות לדוד הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, כשמן הטוב על הראש ירד על הדקן, זקן אהרן שירד על פי מדותיו, כטל חרמון שירד על הררי ציון כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם.

יהי רצון שנזכה להתחבר ולהתאחד, מתוך ענווה ואהבה, ולקבל יחד את התורה!